

ZPRÁVY Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

Zpráva z konference „Dělba soudní moci v České republice“

Jana Tkačíková*

Katedra ústavního práva a politologie PrF MU spolu s Mezinárodním politologickým ústavem MU a Konradem Adenauerm Stiftung uspořádala dne 26. listopadu již 14. ročník podzimních ústavních dnů tentokrát na téma „Dělba soudní moci v České republice“.

Zájem o účast na konferenci, ať již v roli pouhého pozorovatele či aktivního řečníka byl tak velký, že muselo být změněno místo jejího konání. Tím se stal konferenční sál Veřejného ochránce práv v Brně namísto původních prostor na Právnické fakultě MU. Proto také první přivítací slova patřila Otakarovi Motejlovi, který následně předsedal celému jednání prvního bloku.

Oficiálního zahájení se zhostili Jan Svatoň a Jan Filip (PrF MU), jež přednesli jakýsi úvod do dané problematiky. J. Svatoň se zaměřil na otázku „proč se soudní moc dělí“ a uvedl dva základní důvody: tradiční a vývojový. J. Filip pak doplnil další rozměr „co se dělí“ včetně dalších otázek jako je třeba podíl soudců na činnosti jiných mocí. Zmínil se také o nálezů Ústavního soudu 349/2002, který se týkal ústavnosti zákona o soudech a soudcích, sám použil výrazu „soudci sobě“.

První příspěvek s názvem „O stavu soudnictví v České republice“ přednesl Pavel Rychetský (ÚS ČR). Existují především dva požadavky směřující na soudní moc: rozhodování v reálném čase a nalézání či výkon práva, což umožňuje předvídat verdikt soudu. Práce české justice je kritizována nadnárodními institucemi za nedostatečné dodržování obou požadavků, které odráží právo na spravedlivý proces. Padla i konkrétní čísla, např. 400 000 neskončených sporů ke konci minulého roku. Příčiny těchto problémů vidí v nestabilitě právního řádu, absenci specializace soudů, nedostatečném platovém ohodnocení soudců, složitosti a formalizovanosti procesních předpisů, popř. nechuti odvolacích soudů rozhodovat a sjednocovat výklad hmotného práva. Upozornil také na postavení Ústavního soudu, který stále častěji supluje postavení čtvrté instance. Nakonec se zmínil i o reformě, kterou se pokusil prosadit bývalý ministr spravedlnosti Otakar Motejl a která počítala s úplným oddělením soudní moci a zřízením Nejvyšší soudní rady. Myslí si, že v tomto případě nebyla pochopena dělba moci, kde je nezbytná existence

vzájemných vazeb a vyváženosti, přičemž každá z mocí musí být kontrolovatelná.

Zahraněční prvek vnesl do jednání slovenský advokát Ernest Valko, který hovořil o reformě soudnictví ve Slovenské republice, přičemž obohatil svůj projev o úsměvné zkušenosti ze soudních jednání. Co se týče slovenské justice, zdůraznil zejména posílení individuální odpovědnosti soudců a zpřísnění jejich disciplinárních provinění. Jako vhodné se mu jeví vydávání rozhodnutí na internetu, což zatím na Slovensku nefunguje.

Poté následovala diskuse, které se mohl zúčastnit kdokoli v sále. Otakar Motejl se prezentoval jako oponent Nejvyššího správního soudu, v jehož zřízení vidí přílišné dělení soudní moci, nárůst kompetenčních konfliktů, různých postupů a principů a tak i nižší předvídatelnost soudních rozhodnutí. Navíc obecně příčiny nedostatečné práce soudů, nevidí ani tak ve stále měnící se nepřehledné legislativě. Jde spíše o problém soudcovských osobností, říká, neboť dobrý soudce umí pracovat i se špatným zákonem, ale dobrý zákon nevychová dobrého soudce. Vladimír Kratochvíl (PrF MU) vznesl zajímavou otázku týkající se kasačního senátního nálezů ÚS na základě ústavní stížnosti, kterým bylo zrušeno rozhodnutí obecného soudu. Jak zaručit zpětnou vazbu, když obecný soud v dané věci rozhodne opět stejně a tudíž nerespektuje nález ÚS. Ve Slovenské republice by šlo o závažné disciplinární provinění, v případě, že soudce rozhodl svévolně bez opory v právním řádě, míní Ernest Valko. Pavel Rychetský naopak poukázal, že jde o problém interpretace soudcovské nezávislosti a v České republice nemůže být rozhodovací činnost soudce (i excesivní) předmětem kárného řízení, lze jít pouze přes opravné prostředky.

Předsednictví druhého bloku se ujal Vladimír Jurka (NS ČR). Aleš Gerloch (PrF UK) se zabýval nejprve genezí právního státu, poté přešel k aktuálním otázkám soudnictví, k legitimitě soudní moci, která je nedemokratická, neboť je dána odborností soudců, hovoří zde o tzv. justokracii a kvazidemokratickém rozhodování. V případě dělby soudní moci se domnívá, že nikdo nesmí mít monopol na právní názor, a proto také máme několik nejvyšších soudů. K závaznosti

* Mgr. Jana Tkačíková, interní doktorantka Katedry životního prostředí Právnické fakulty Masarykovy univerzity

soudních rozhodnutí připomíná, že by měl být posílen princip apelace i přes možné riziko přetížení odvolacích soudů, popřípadě nedostatek opravných prostředků proti nesprávnému rozhodnutí. Svůj projev ukončil slovy – „přestože 21. století je ve znamení posilování soudní moci, ta však nevládne ani mečem ani měšcem, čímž zůstává oslabená a není vyloučena možnost jejího zhroucení“.

Na tento příspěvek plynule navázal Pavel Holländer (ÚS ČR) rozbořením faktorů, které mají na svědomí nárůst vlivu soudní moci a expanzi soudcovského rozhodování v rovině kvantitativní, institucionální i kompetenční. Došlo k ústupu vlivu neprávních normativních systémů (např. morálky) a i triviální věci se dnes rozhodují na soudech. Velký rozmach zaznamenalo psané právo, přičemž tím došlo k takovému zahlcení společenského života, že není dostatečný časový prostor pro absorpci některých problémů a jejich řešení v rámci mimoprávních systémů a musí zde zasahovat soudy a právo dotvářet. Externalitami – průvodními negativními jevy jsou pak chyby v rozhodování a průtahy v řízení, na něž reagujeme institucionálními prostředky (Itálie zřídila soud zabývající se průtahy v řízení), což přináší pouze další zátěž v celém právním systému. Dále se zaměřil na soudní aktivismus (dotváření práva a řešení výkladových otázek) a sebelimitaci (omezení v otázkách, kdy může, ale nemusí rozhodnout) vyjadřující subjektivní perspektivnost soudce a vyslovil tezi, že žádný z těchto jevů nelze spojovat s pozitivní nebo negativní konotací.

Zdeněk Kühn (PrF UK) hovořil o přístupu Ústavního soudu k aplikaci práva během prvních deseti let jeho činnosti. Poměrně ostře kritizoval obecné soudy, které se řídí pouze dogmatickou koncepcí pramenů práva a uznávají pouze to, co je formálně závazné.

O nedostatek podnětů k diskusi nebyla nouze. Lubor Cibulka (PrF Bratislava) nastínil problém charakteristiky Nejvyšší soudcovské rady a právní úpravy inkompatibility soudců jako zástupců v ní. Na což reagoval Aleš Gerloch, podle jehož názoru by samozřejmě ve složení takové orgánu neměl mít převahu soudcovský stav a inkompatibilita by měla být ústavně zakotvena. Vladimír Sládeček (PrF Olomouc) se několika slovy zmínil o rozhodování soudních orgánů v kompetenčních sporech. Jan Filip se vrátil k závaznosti soudního rozhodnutí a podotknul, že po vstupu do Evropské unie budou obecné soudy obcházet vyšší soudní instance přes institut předběžné otázky u Evropského soudního dvora. Poslední výměnu názorů vyvolal Zdeněk Koudelka názorem o vhodnosti zákonné úpravy týkající se znalosti práva soudci včetně judikatury. Reakce Jana Filipa byla více než jednoznačná: „Stát zná právo“.

Poslední třetí blok uváděl Jan Svatoň (PrF MU). Karel Klíma (PrF Plzeň) vystoupil s příspěvkem „Dělba soudní moci v ČR v komparativním náhledu ústavního srovnání“ a zaměřil se na Ústavní soud a Evropský soud pro lidská práva z hlediska jejich pojetí institutu spravedlivého procesu. Poukázal na nedostačnou kontradiktornost v řízení před Ústavním soudem, kdy vlastně advokát nemá možnost repliky vůči soudci při odmítnutí ústavní stížnosti a na přemrštěnou seberegulaci Ústavního soudu.

Následoval referát Víta Schorma (Ministerstvo spravedlnosti ČR), který se zabýval postavením Evropského soudu pro lidská práva, Ústavního soudu a Nejvyššího soudu. Ústavní soud nepovažuje za třetí nebo čtvrtou instanci v soudním řízení, jeho úkolem je pouze naznačovat obecným soudům, jak vykládat jednoduché právo. Nejvyšší soud by měl být poslední záchranou, ale není zde plně zaručeno právo na opravný prostředek a tudíž jeho roli často přebírá Ústavní soud, který ovšem nedokáže zachránit všechno. U Evropského soudu pro lidská práva se přednášející zmínil především o vztahu subsidiarity, zákazu omezení přístupu k němu a také vyšší důvěře v jeho spravedlivé rozhodnutí než u Ústavního soudu, které se těší ze strany stěžovatelů.

Poslední příspěvek s důrazem na vztah ústavní stížnosti a mimořádných opravných prostředků přednesla Eliška Wagnerová (Ústavní soud ČR). Upozornila, že centrem pozornosti soudní moci by měly být vždy jednotlivé osoby a jejich práva. Zároveň se pokusila objasnit, jaké problémy se pojí s nenárokovým dovoláním k Nejvyššímu soudu, coby posledního prostředku k ochraně práv a co vede Ústavní soud, aby vystupoval jako kasační soudní orgán.

Na závěrečné diskusi již bylo znát, že hodně z účastníků již nebylo přítomno, přesto byla bohatá na názory. Hynek Baňouch (Ústavní soud) kritizoval Ústavní soud za nezveřejňování veškerých rozhodnutí o ústavních stížnostech, což má za následek nedostačnou znalost kritérií pro přípustnost podání ústavní stížnosti. Radek Jurčík (Ústavní soud) stočil řeč na dovolání v trestním řízení, které je přípustné pouze v daných taxativně vymezených důvodech. Eliška Wagnerová trestní dovolání označila za mrtvý institut, který by bylo lepší upravit jako nenárokový. Navíc přístup Nejvyššího soudu k dovoláním se jí jeví příliš formalistický.

Čas bohužel nedovolil, aby prostor pro živé vystoupení byl umožněn všem, kteří dodali své příspěvky k tak širokému tématu, jako dělba soudní moci zajiště je. O jejich myšlenky a názory ale určitě nepřijdem, neboť budou alespoň v písemné formě ve sborníku, který by měl být během několika měsíců vydán.